

ศึกษาความเชื่อและหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้า
ของชุมชนไทยพวนบ้านทุ่งไธ้ ตำบลทุ่งไธ้
อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

The Study of the Belief and Principle of Buddhadhamma
Appeared in Kampha Tradition of Thaipourn Community,
Thonghoung Village, Thonghoung Sub-district,
Muang District, Phrae Province

ณัฐธิดา วิรัชกร, พระครูโกวิทธรรมวาที

Natthida Wiratkorn, Phrakrukowitathavathi

สมจิต ขอนวงศ์, บุญปั้น แสนบ่อ

Somcit Khonwong, Bunpan Seanbor

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrea Campus

E-mail: natthida_vi@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ ตำบลทุ่งไธ้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 2) เพื่อศึกษาความเชื่อและหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ความเชื่อกับหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้าในการดำเนินชีวิตของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ ตำบลทุ่งไธ้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน 10 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

ประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธ้ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและมีประวัติมาความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ในครั้งชื่อว่าเมืองพวน ในสมัยของเจ้าชมพู เมืองพวนเป็นเมืองขึ้นของหลวงพระบาง ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินสยาม (ประเทศไทย) ได้มีโองการไปถึงเจ้าชมพู ให้ยกทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง เมืองพวนรบชนะเมืองหลวงพระบาง เจ้าชมพูจึงประกาศเป็นเอกราช ฝ่ายเจ้านนท์

แห่งเวียงจันทน์ ให้แม่ทัพเชื้อเขี้ยวไปรบกับเจ้าชมพูเมืองพวน เจ้าชมพูแพ่ จึงถูกจับได้ เจ้านนท์
สั่งให้เพชรฆาตนำตัวไปประหารชีวิต ฟ้าก็ได้ฝ่าลงมาที่หอของเพชรฆาตหักสะบั้นลง หลังจาก
เจ้าชมพูเดินทางกลับเมืองพวน ชาวเมืองพวนจึงประกอบพิธีกำฟ้า คือ การถือศีล ต้องทำแต่
ความดีละเว้นการทำบาป ไหว้บวงสรวงบรรพบุรุษ เทพยดาและบูชาฟ้าให้ฟ้าคุ้มครอง ปกป้อง
รักษาให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขและเชื่อว่าจะทำให้พืชผลทางการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์

ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนบ้านทุ่งไธ้ นั้น ได้เชื่อมโยงไปสู่การดำเนินวิถีชีวิตที่
มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การจัดงานประเพณีกำฟ้า สะท้อนถึงความเชื่อและหลักพุทธจริยธรรม
ที่คนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติสืบเนื่องกันมา นั่นก็คือ หลักความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี
ซึ่งถือเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตที่ทำให้กลุ่มชุมชนไทยพวนมีความเข้มแข็ง และมีพื้นฐาน
ชีวิตที่ดีงาม และเป็นชุมชนตัวอย่างของสังคมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ประเพณีกำฟ้า, ไทยพวน

Abstract

The purpose of this research were 1) to study the history and background in Khampha tradition of Thaipourn community, Thonghoung Village, Muang District, Phrae Provence, 2) to study belief and Buddhist principle appeared in Khampha tradition of Thaipourn community, Thonghoung Village, Muang District, Phrae Provence, and 3) to study an application of belief and Buddhist principle appeared in Khampha tradition of Thaipourn community, Thonghoung Village, Muang District, Phrae Provence. This research is a qualitative research. The study was carried out in form of documentary research and using the in-depth interview from 8 number of Thaipourn community, Thonghoung Village, Muang District, Phrae Provence.

The results of the research revealed that:

Khampha tradition of Thaipourn community, Thonghoung Village, Muang District, Phrae Provence is important for lifestyle and had a long history. In the age of King Chompu, Muang Pourn is a tributary of Muang Luang Prabang. Muang Pourn defeated Muang Luang Prabang and King Chompu declared independence. After that, King Non of Vientiane to order captains named Khiew to battle against King Chompu and triumphantly. King Chompu had ordered executions. At that time, the lightning put down on the killer's spear and breaking. King Chompu returns to Muang Pourn. Pourn people practice Khampha

ritual was keeping precept but they have to do good leave bad, respect to an ancestor to protection and wishing to be good life and they still believe that it'll give richness.

Khampha tradition of Thaipourn community, thounghoung village related to life style that was individual identity. Khampha tradition reflective to belief and Buddhist ethic that most of people had practice for long time that was the grateful, harmony because these were the basic of life that created strength community, be good basic life and also be role model community of present.

Keywords: Belief, Khampha Tradition, Thaipourn

1. บทนำ

ไทยพวน คือ กลุ่มคนไทยกลุ่มหนึ่งที่สืบเชื้อสายมาจากชาวพวน ในเมืองพวน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันตั้งอยู่ที่เขตเชียงขวาง ทางตะวันออกของหลวงพระบาง ทิศเหนือของเวียงจันทน์ ติดกับประเทศเวียดนาม ชนกลุ่มนี้ถ้าอยู่ในลาวก็เรียกว่า ลาวพวน อยู่ในประเทศไทยก็เรียกว่า ไทยพวน (สายหยุด เกิดผล, พันเอก, 2537:16-20) เมืองพวน ถือได้ว่าเป็นเมืองที่เก่าแก่เมืองหนึ่ง สร้างโดยขุนเจ็ดเมือง โอรสองค์ที่ 7 ของขุนบรม พ.ศ. 1272 ขุนบรมได้เสวยราชเมืองหนองแส เป็นองค์ที่ 4 และ พ.ศ. 1274 ได้สร้างเมืองแกงหรือแกน (ในสิบสองจุไทย) เป็นราชธานีและพร้อมกันนั้นก็ได้ขยายเขตปกครองไปอย่างกว้างขวาง ในปี พ.ศ. 1280 ได้ให้โอรสทั้ง 7 องค์ ไปสร้างเมืองต่าง ๆ โดยที่ขุนเจ็ดเมือง ซึ่งเป็นโอรสองค์หนึ่งไปสร้างเมืองพวน (เชียงขวาง) เพราะฉะนั้นเวลามีการถวายสลาภกัณฑ์หรือทำบุญให้ทานต่าง ๆ ลูกหลานพวนทั้งหลายจะเขียนเส้นสลากว่า “ทานไปหื้อปู่แกนเนื้อ” ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นการทานไปให้เจ้าเมืองแกน ผู้เป็นบรรพบุรุษของชาวพวนทั้งหลาย อย่างแน่นอน (วิเชียร วงศ์วิเศษ, พันเอก, 2517: 2-7) เมืองพวนเป็นเมืองหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ เมืองในประเทศลาวที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย กล่าวคือ เมื่อฝรั่งเศสเปิดศึกอินโดจีนทำให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือประเทศลาวทั้งหมด ทำให้ชาวลาวกลุ่มหนึ่งไม่สามารถที่จะทนต่อการบังคับบัญชาของฝรั่งเศสได้ จึงพากันอพยพมาอยู่ในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่จริงก่อนหน้านั้นก็มีชาวลาวพวนมาอยู่ก่อนแล้ว และได้กำหนดพื้นที่ให้ลาวพวนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น แพร่ สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิจิตร ลพบุรี นครนายก สุพรรณบุรี สิงห์บุรี ปราจีนบุรี หนองคาย สระบุรี ฉะเชิงเทรา อุตรธานี และเชียงราย ในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีไทยพวนอยู่อย่างหนาแน่น อีกส่วนหนึ่งอยู่อย่างประปรายก็มีที่จังหวัดราชบุรี นครปฐม อ่างทอง จันทบุรี ชลบุรี สมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

เมื่อปี 2324 เจ้านนท์ เป็นกษัตริย์เมืองเวียงจันทน์ ส่วนทางเมืองพวน มีเจ้าชมพู เป็นเจ้าเมืองพวน เมืองพวนเป็นเมืองขึ้นของหลวงพระบาง และในแต่ละปีได้ส่งเครื่องบรรณาการดอกไม้เงินทองปีละสองตำลึงทุกปี ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินสยาม (ประเทศไทย) ได้มีใ้โองการไปถึงเจ้าชมพู ให้ยกทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง เมืองพวนรบชนะเมืองหลวงพระบาง เจ้าชมพูจึงประกาศเป็นเอกราชฝ่ายเจ้านนท์ แห่งเวียงจันทน์ ให้แม่ทัพชื่อเขียวไปรบกับเจ้าชมพู เมืองพวน เจ้าชมพูแพ้ จึงถูกจับได้ เอาตัวส่งมายังเวียงจันทน์ เจ้านนท์สั่งให้เพชรฆาตนำตัวไปประหารชีวิต โดยใช้หอกแทงครั้นเพชรฆาตจะใช้หอกแทงนั้น ฟ้าก็ได้ผ่าลงมาที่หอกของเพชรฆาตหักสะบั้นลง จึงนำความไปทูลให้เจ้านนท์ทราบ เจ้านนท์ได้ทราบเหตุอัศจรรย์ จึงสั่งให้ปล่อยตัวเจ้าชมพูกลับไปครองเมืองพวนตามเดิม และให้ส่งเครื่องบรรณาการแก่เมืองเวียงจันทน์ด้วย หลังจากเจ้าชมพูเดินทางกลับเมืองพวน ชาวเมืองพวนจึงได้ประชุมปรึกษารื้อกัน โดยให้พระอาจารย์หรือโหรประจำเมือง ได้ดูฤกษ์และกำหนดวันที่จะประกอบพิธีกำฟ้า จึงเกิดเป็นประเพณีกำฟ้ามาจนปัจจุบันนี้ และชาวไทยพวนมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดเข้าร่วมพิธีบวงสรวงกำฟ้าแล้วจะไม่ถูกฟ้าผ่า แต่จะต้องปฏิบัติตัวตามประเพณี กล่าวคือ ต้องอยู่ กำ ความหมายของคำว่ากำฟ้า โดยสังเขป คือการอยู่กำ หรือการถือศีล ต้องทำแต่ความดีละเว้นการทำบาป ไหว้บวงสรวงบรรพบุรุษ เทพธิดาและบูชาฟ้าให้ฟ้าคุ้มครอง ปกป้องรักษา ให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขและเชื่อว่าจะทำให้พืชผลทางการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์ เพราะกำฟ้าของแต่ละปี ชาวไทยพวนจะคอยฟังเสียง ฟ้าร้องว่าจะมาจากทิศไหน ซึ่งเป็นคำทำนาย หรือคำพยากรณ์ของคนรุ่นหลังที่ต้องใช้น้ำเพื่อการเกษตร ชาวพวนทุ่งโฮ้งมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นแบบเฉพาะของตนเองที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ แม้ว่าจะรับผสมผสานหรือปรับเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนอื่นๆ ที่ได้ปะทะสังสรรค์กัน แต่ก็ยังปรากฏวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแบบฉบับ “ลาวพวน” หรือ “ไทพวน” โดยเฉพาะภาษาพูด การแต่งกายด้วยชุดผ้าหม้อห้อม อาหารการกิน และประเพณีกำฟ้า ที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งโฮ้ง ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นชุมชนไทยพวนที่ตั้งอยู่ในจังหวัดแพร่มาช้านาน และที่สำคัญเป็นชุมชนไทยพวนที่มีวัฒนธรรมและประเพณีประจำท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีกำฟ้า ซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทยพวนที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสมัครสมานสามัคคี ความเจริญงอกงาม ความเชื่อและแฝงไว้ซึ่งคุณธรรมที่ดั่งงามหลากหลายประการ แม้ว่าประเพณีจะสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่ก็ยังสามารถยกระดับและสร้างความเชื่อให้กับชาวบ้าน ได้ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยพวนได้นำเอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ ด้านวิถีชีวิต และด้านชุมชนหรือสังคมได้อย่างลงตัว นำมาซึ่งความสุข ความเจริญ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมชุมชนเป็นอย่างดี

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ความเชื่อ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง ตำบลทุ่งไธสง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เพื่อทราบประวัติและความเป็นมาของประเพณี ตลอดจนความเชื่อ และหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง ที่สามารถนำเอาความเชื่อไปประยุกต์ใช้กับหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง ตำบลทุ่งไธสง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ และเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารทั้งภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวไปเป็นข้อมูลเบื้องต้น ในการศึกษาและนำไปเผยแพร่ต่อผู้สนใจศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง ตำบลทุ่งไธสง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง ตำบลทุ่งไธสง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ความเชื่อกับหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีกำฟ้าในการดำเนินชีวิตของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งไธสง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนชาวบ้าน รวมถึงบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจในประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านทุ่งไธสง จำนวน 20 รูป/คน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูลออกเป็นดังนี้
 - ก. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ งานวิจัยอื่น ๆ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน
 - ข. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ด้วยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน กลุ่มผู้สูงอายุ ครูที่อยู่ในพื้นที่ นายกเจ้าหน้าที่ อบต. หัวหน้าสถานีอนามัย ความเข้าใจในประเพณีกำฟ้าของชุมชนไทยพวน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านทุ่งไธสง จำนวน 20 รูป/คน
 - ค. ขั้นตอนการประมวลผลและเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนต่างๆ ในข้างต้น มาทำการวิเคราะห์ ประมวลผล เรียบเรียงและสรุปเพื่อ

เขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ ตั้งข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ งานวิทยานิพนธ์และจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ก. ชั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ งานวิทยานิพนธ์และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ข. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ งานวิทยานิพนธ์และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

ประวัติศาสตร์ที่เล่าขานกันมาว่า “เจ้าชมพู” กษัตริย์เมืองพวน เมื่อก่อนขึ้นกับหลวงพระบาง ต่อมาได้มารวมกับเวียงจันทน์แล้วยกทัพไปรบกับหลวงพระบางได้ชัยชนะ เจ้าชมพูจึงประกาศเอกราช ไม่เป็นเมืองขึ้น ทำให้เจ้านนท์แห่งนครเวียงจันทน์โกรธมาก จึงยกทัพมาปราบเมืองพวน และจับเจ้าชมพูประหารชีวิต

ในขณะที่ทำพิธีประหารชีวิต ฟ้าผ่าถูกด้ามหอกที่ใช้ประหาร ทหารเมืองเวียงจันทน์ไปกราบทูลเจ้านนท์ให้ทราบเหตุจรรยาณ์นั้น เจ้านนท์จึงรับสั่งให้นำเจ้าชมพูกลับไปครองเมืองพวนตามเดิม

ตั้งแต่เหตุการณ์ครั้งนั้น จึงเกิดประเพณีกำฟ้า นับถือฟ้ามานานปัจจุบันนี้ นี้คือประเพณีกำฟ้าตามคำบอกเล่าสืบกันมา พอถึงวันกำฟ้า จำต้องหยุดการทำงานแต่มาร่วมกันทำบุญ และเล่นสนุกในการละเล่นต่าง ๆ ถ้าผู้ใด ไม่เชื่อฟัง ไปทำงานอาจถูกฟ้าผ่าตายได้

ในวันกำฟ้า นั้นจะเริ่มตั้งแต่เข้าไปจนถึงค่ำ ผู้เฒ่าจะพูดกับวัว ควาย ว่า “สูเอยกำฟ้าเน้อ อยู่สุขขอย่าแขว อยู่ดีมีแฮงเด้อเอ้อ” (พูดเอง เออเอง)

วันกำฟ้า คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ก่อนงานหนึ่งวัน คือ วันขึ้น 2 ค่ำ จะมี “กำต้อน” คือ ไปรับสาวบ้านอื่นมาร่วมเล่นประเพณีพื้นบ้าน เช่น เตะหมาเปี้ย ขี่ม้าหลังโกง เล่นนางด้ง นางกวัก ลิงลม ตีไก่ ฯลฯ

ประเพณีกำฟ้าของแต่ละปี ชาวไทยพวนจะคอยฟังเสียงของฟ้าว้า เสียงฟ้าว้าร้อง คือ เสียงฟ้าว้าเปิดประตูน้ำ เพื่อให้ชาวนามีน้ำทำนาในปีต่อไป โดยมีการทำนายว่า

- ถ้าฟ้าว้าร้องทางทิศเหนือ หรืออีสาน ฝนจะตกหนัก
- ฟ้าว้าร้องทางทิศใต้ ฝนจะแล้ง น้ำท่าจะไม่บริบูรณ์ การทำนาจะเสียหาย
- ฟ้าว้าร้องทางทิศตะวันออก ฝนตกปานกลาง อาจเกิดความแห้งแล้ง เสียหาย
- ฟ้าว้าร้องทางทิศตะวันตก ไม่แน่นอน อาจเกิดความแห้งแล้ง เสียหาย

หรืออีกนัยหนึ่งว่า ฟ້าร่องทางทิศใต้จะอดเกลือ ฟ້าร่องทางทิศเหนือจะอดข้าว ฟ້าร่องทางทิศตะวันตกเอาจากทำหอก ฟ້าร่องทางทิศตะวันออกเอาจากทำจา

ปีใดตกทิศไม่ดี พ่อบ้านจะประชุมทำพิธี “เสียมแสง” คือ เอาตุ๋นพินที่ใหม่เกือบสุด 3 ตุ๋น ไปทิ้งน้ำร่อง ประกาศวิงวอนให้มีสิ่งทวดาเมตตา ให้มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ตั้งแต่รุ่งเช้าวันกำฟ้า จะมีการละเล่นของหนุ่มสาว จนพระอาทิตย์ตกดิน จึงพ้นเขตกำฟ้า

เมื่อถึงวันกำฟ้า จะต้อง “กำ” ถือเป็นวันหยุดการทำงานทุกชนิด ไม่ทำ ไม่ตักน้ำ ต่ำข้าว ฝ่าพิน ซักผ้า ถางหญ้า พรวนดิน ฯลฯ เป็นเวลา 3 วัน ถึง 5 วัน เตรียมทำข้าวจี๋ ข้าวหลาม เป็นอาหารหลัก พร้อมสำรับกับข้าว คาวหวาน ไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ที่วัดใกล้บ้าน ข้าวหลามจี๋ที่พินที่เหลือ จะนำมาแจกจ่ายกัน พอป่วยคล้อย ถึงค้ำคืนจะมีการละเล่นรื่นเริงทุกหมู่บ้าน เพื่อถวายเทพเจ้าบนสวรรค์

กิจกรรมในพิธีกำฟ้า เริ่มจากเช้าตรู่ในวันแรกของพิธีคือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 5 เหนือ) ชาวพวนจะทำบุญตักบาตรกันอย่างเนืองแน่น ณ วัดใกล้บ้าน ตอนสายจะนำที่นอน หมอน มุ้ง และเสื้อผ้า ไปที่ท่าน้ำยม ระหว่างที่รอให้เครื่องนอน และเสื้อผ้าที่ผึ่งแดดแห้งอยู่นั้น ชาวไทยพวนจะลงมเหยย จับปลา หรือสอยไข่มดส้ม นำมาเตรียมไว้เป็นอาหารมื้อกลางวัน และมือเย็น ตักบ้ายเสื้อผ้าแห้งแล้วก็รีบกลับบ้าน หลังจากรับประทานอาหารมื้อเย็นแล้วจะหยุดทำงานทุกชนิด ไปจนถึงเวลาอาหารมื้อเย็นของอีกวันหนึ่ง (วันขึ้น 4 ค่ำ) จึงหมดเวลากำฟ้าของวันแรก

พิธีกรรมในวันที่สองและวันที่สาม ประเพณีดังกล่าวจะมีการปฏิบัติกิจกรรมเช่นเดียวกับวันแรก นอกจากวันที่สามของประเพณี พิธีกำฟ้าจะสิ้นสุดลงหลังจากรับประทานอาหารมื้อเช้าแล้ว ต่อจากนั้นก็เริ่มทำการงานหรือประกอบอาชีพได้ตามปกติ

นายแสน เสนาธรรม ได้ให้ข้อคิดว่า การไปหาปลา และสอยไข่มดส้มเป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งไม่น่าถูกต้อง เพราะกำลังอยู่ในระหว่างการอยู่กรรม ก็ต้องงดการทำบาปทุกชนิด

เหตุที่ต้องทำดังกล่าวเพราะในสมัยก่อนนั้น บ้านทุ่งไธ้ง มีแต่ความแห้งแล้ง ชาวบ้านอดอยากกัน เมื่อมีเวลาว่างจากงานประจำ จึงได้พากันไปหาปูหาปลากิน ดังกล่าวแล้ว แต่สมัยนี้บ้านเมืองเจริญแล้ว และการทำมาหากินก็สะดวกสบายพอสมควร ก็น่าจะเปลี่ยนแปลงให้เป็นการอยู่ “กรรม” จริง ๆ เสียที เพื่อให้ลูกหลานได้ถือปฏิบัติในทางที่ถูกต้องต่อไป

ส่วนที่บ้านหาดเสี้ยว หลังจากทำบุญจากวัดมาแล้ว ก็จะทำข้าวบูนเลี้ยงกันทั้งวัน ในสมัยโบราณ ชาวไทยพวนในตำบลทุ่งไธ้งจะสนุกสนานกันอย่างถึงที่สุดกับการละเล่นพื้นบ้านในตอนกลางคืน ตลอดเทศกาลประเพณีกำฟ้า เช่น เล่นผีนางดั่ง เล่นผีใต้สาว เล่นไก่หมุน เป็นต้น แต่ปัจจุบันภาพเหล่านั้นได้เลือนหายไปแล้ว กลับเป็นบรรยากาศของความสนุกสนานอย่างสุด ๆ เช่น คือ การได้นำอาหารการกิน และเครื่องดื่ม โดยเฉพาะเครื่องดองของเมาทุกชนิดใส่รถขนไป

ตั้งวงกัน ณ ผิงแม่น้ำยมกินกันไปเมากันไป ร้อง รำ ทำเพลงทั้งหญิงชาย สนุกสนานกันโดยทั่วหน้า พลอยทำให้หมู่บ้านใกล้เคียงได้ถือโอกาสร่วมงานด้วยหลายหมู่บ้าน แม้ช่วงเวลาประเพณีกำฟ้าจะผ่านไปแล้ว ชาวไทยพวนทุ่งโฮ้งก็ยังหาโอกาสสนุกสนานกับกิจกรรมอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า จากการแปรสภาพของรูปแบบประเพณี ทำให้ชาวไทยพวนรุ่นใหม่มองพฤติกรรมกลุ่มชนของตน ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย เป็นสังคมนักดื่มที่หากคนกลุ่มอื่นเทียบได้ยาก อย่างไรก็ตามชาวไทยพวนทุ่งโฮ้งก็ได้ให้ข้อสังเกตด้วยความภูมิใจว่า กลุ่มไทยพวนทั้งตำบลทุ่งโฮ้ง จำนวนประมาณกว่า 6,000 ครัวเรือน ไม่เคยมีใครถูกฟ้าผ่าตายเลย

ประเพณีกำฟ้าคืออะไร ? จากพฤติกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานี้ คำว่า “กำ” น่าจะหมายถึง “หยุด” นั่นคือ หยุดการทำงานหรือการประกอบอาชีพทุกชนิด หยุดให้คนได้สนุกสนานกันอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการบูชาและแสดงกตัญญูทเวทิตาต่อฟ้า ช่วยให้เจ้าชมพูวีรชนผู้กล้าหาญในอดีตของชาวพวนรอดชีวิต กลับคืนสู่บ้านเมือง เป็นมิ่งขวัญของกลุ่มชาวพวนสืบมาทุกยุคทุกสมัย ความหมายดังกล่าวคงจะเป็นคำตอบของคำถามข้างบนได้ถูกต้องพอสมควร

ชาวพวนทุ่งโฮ้งถูกกวาดต้อนเข้ามาจากเมืองพวน (แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เมื่อ พ.ศ. 2377 จำนวน 17 ครอบครัว ด้วยสาเหตุจากทางสยามไม่ต้องการให้เมืองพวนเป็นฐานกำลังที่ตั้งมั่นให้เวียดนาม จึงกวาดต้อนและแบ่งชาวพวนให้กับกองทัพจากหัวเมืองต่าง ๆ ที่ร่วมส่งกองกำลังเข้าช่วยทำศึกครั้งนี้ รวมถึงกองทัพเมืองนครแพร่ด้วย หลังจากนั้นก็มี การอพยพติดตามมาอยู่กับญาติพี่น้องที่ทุ่งโฮ้งเป็นระยะ ๆ ครั้งแรกเจ้าผู้ครองนครแพร่โปรดให้ตั้งชุมชนอยู่นอกกำแพงเมืองแพร่ ด้านทิศเหนือบริเวณประตูยั้งม้า ตรงข้ามกับชุมชนไทยใหญ่ ที่มีวัดจอมสวรรค์เป็นศูนย์กลาง แต่ด้วยบริเวณนี้ไม่เหมาะสมกับการทำไร่ทำนา จึงอพยพเคลื่อนย้ายขึ้นมาตามลำห้วยร่องฟองประมาณ 3 กิโลเมตร ตั้งเป็นชุมชนชาวพวนทุ่งโฮ้งที่สืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชาวพวนบางครอบครัวไม่ได้ขึ้นมาตั้งถิ่นฐานบริเวณทุ่งโฮ้ง ก็เข้าไปตั้งถิ่นฐานภายในกำแพงเมืองหรืออยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกบริเวณบ้านน้ำคือ

เมื่อปี 2324 เจ้านนท์ เป็นกษัตริย์เมืองเวียงจันทน์ ส่วนทางเมืองพวน มีเจ้าชมพูเป็นเจ้าเมืองพวน เมืองพวนเป็นเมืองขึ้นของหลวงพระบาง และในแต่ละปีได้ส่งเครื่องบรรณาการดอกไม้เงินทองปีละสองตำลึงทุกปี ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินสยาม (ประเทศไทย) ได้มีใบบอกไปถึงเจ้าชมพู ให้ยกทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง เมืองพวนรบชนะเมืองหลวงพระบาง เจ้าชมพูจึงประกาศเป็นเอกราชฝ่ายเจ้านนท์ แห่งเวียงจันทน์ ให้แม่ทัพชื่อเขียวไปรบกับเจ้าชมพูเมืองพวน เจ้าชมพูแพ้ จึงถูกจับได้ เอาตัวส่งมายังเวียงจันทน์ เจ้านนท์สั่งให้เพชรฆาตนำตัวไปประหารชีวิต โดยใช้หอกแทงครั้นเพชรฆาตจะใช้หอกแทงนั้น ฟ้าก็ได้ผ่าลงมาที่หอกของเพชรฆาตหักสะบั้นลง จึงนำความไปทูลให้เจ้านนท์ทราบ เจ้านนท์ได้ทราบเหตุอัศจรรย์ จึงสั่งให้ปล่อยตัวเจ้าชมพูกลับไปครองเมืองพวนตามเดิม และให้ส่งเครื่องบรรณาการแก่เมือง

เวียงจันทน์ด้วย หลังจากเจ้าชมพูเดินทางกลับเมืองพวน ชาวเมืองพวนจึงได้ประชุมปรึกษาหารือกัน โดยให้พระอาจารย์หรือโหรประจำเมือง ได้ดูฤกษ์และกำหนดวันที่จะประกอบพิธีทำฟ้า จึงเกิดเป็นประเพณีทำฟ้านับถือฟ้ามานจนปัจจุบันนี้ และชาวไทยพวนมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดเข้าร่วมพิธีบวงสรวงทำฟ้าแล้วจะไม่ถูกฟ้าผ่า แต่จะต้องปฏิบัติตัวตามประเพณี กล่าวคือ ต้องอยู่ กำ ความหมายของคำว่าทำฟ้า โดยสังเขป คือการอยู่กำ หรือการถือศีล ต้องทำแต่ความดีละเว้นการทำบาป ไหว้บวงสรวงบรรพบุรุษ เทพยดาและบูชาฟ้าให้ฟ้าคุ้มครอง ปกป้องรักษา ให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขและเชื่อว่าจะทำให้พืชผลทางการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์ เพราะทำฟ้าของแต่ละปี ชาวไทยพวนจะคอยฟังเสียง ฟ้าร้องว่าจะมาจากทิศไหน ซึ่งเป็นคำทำนาย หรือคำพยากรณ์ของคนรุ่นหลังที่ต้องใช้น้ำเพื่อการเกษตร ชาวพวนทุ่งโฮ้งมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นแบบเฉพาะของตนเองที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ แม้ว่าจะรับผสมผสานหรือปรับเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนอื่น ๆ ที่ได้ปะทะสังสรรค์กัน แต่ก็ยังปรากฏวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแบบฉบับ “ลาวพวน” หรือ “ไทพวน” โดยเฉพาะภาษาพูด การแต่งกายด้วยชุดผ้าหม้อห้อม อาหารการกิน และประเพณีทำฟ้า ที่ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลทุ่งโฮ้งส่วนใหญ่ มาจากเชื้อสายไทยพวน นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับคนเมืองโดยทั่วไป แต่ก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างจากที่อื่น ได้แก่ ประเพณีทำฟ้า ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ยึดถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ชาวพวนบ้านทุ่งโฮ้งนับถือบรรพบุรุษ คือเจ้าชมพู นั่นเอง “ภิกษุทั้งหลาย เพราะมารดานั้นเป็นผู้มีอุปการะมาก แม้บุตรจะวางมารดาไว้บนงอยบ่าขวา บิดาไว้บนงอยบ่าซ้าย ด้วยหมายจักทำตอบแทนแก่ท่าน พึงประคับประคองในอวัยวะทั้งปวง ทำการบำรุงท่านผู้ดำรงอยู่บนงอยบ่าทั้ง 2 นั้นนั่นแล ด้วยกิจมีการอบกลืนเป็นต้น แม้มารดาบิดานั้น พึงนั่งถ่ายปัสสาวะและอุจจาระบนงอยบ่าทั้ง 2 ของบุตรนั้นแล บุตรนั้นถึงทำอยู่อย่างนั้นตลอด 100 ปี ก็ไม่อาจทำการตอบแทนแก่ท่านได้เลย แม้บุตรพึงสถาปนาบิดาไว้ในความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิไซ้ร้ แม้อย่างนั้น ก็ไม่อาจทำตอบแทนได้เหมือนกัน” ความเชื่อและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีทำฟ้าของชุมชนไทยพวน บ้านทุ่งโฮ้ง ที่คนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติสืบเนื่องกันมา นั่นก็คือ ความกตัญญูต่อกตเวทิต

5. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในเชิงการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

1) รัฐ หรือองค์กรปกครองระดับจังหวัด ควรส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีทำฟ้าในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เพื่อเป็นตัวอย่างในวิถีดำเนินชีวิตที่ดีงามของชาวไทยพวน

2) ควรมีการส่งเสริมและสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวไทยพวน โดยเฉพาะประเพณีอื่นๆ ที่นอกเหนือจากประเพณีกำฟ้า

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิถีชีวิตชาวไทยพวนจากประเทศลาว เชียงขวาง
- 2) ควรมีการศึกษาวิถีชีวิตของชาวพวนทั่วประเทศไทย
- 3) ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบและกระบวนการพัฒนาจริยธรรมในชุมชนไทยพวน
- 4) ควรศึกษาวิถีชีวิตปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนไทยพวน ที่ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- พลเอกสายหยุด เกิดผล. **ไทยพวน และข้อคิด เขียน พุด ท่า.** กรุงเทพฯ: บริษัท พชรกานต์ พับลิเคชั่นจำกัด, 2537.
- มณี พะยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.** เชียงใหม่: ส ทรัพย์การพิมพ์, 2529.
- สุเทพ พรหมศิลป์. **ไทยพวนบ้านหมี.** ลพบุรี: ม.ป.ท., 2536.
- โพธิ์ แคมลำเจียก. **สืบสานพงศาวดารกลุ่มชนไทยพวน.** กรุงเทพฯ: หจก.จงเจริญการพิมพ์, 2548.
- เสาวภา ไพทิมวัฒน์. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538.
- พันเอกวิเชียร วงศ์วิเศษ. **ไทยพวน.** สุโขทัย: พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานทอดกฐินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2517.
- ประชิด สุกณะพัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย.** กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา, 2546.
- พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนวงศ์). “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
- พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์. “ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ล้านนา.” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต:** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- วดาวัลย์ อุดมศิลป์. “การศึกษาวิเคราะห์นิทานชาดกไทยพวนบ้านม่วงขาว ตำบลโคกปีบ อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี”. **ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

ศิริพร ครอบเคหา. “ประเพณีของชาวไทยพวน บ้านโคกกระเทียม ตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต**: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2554.

สุชาพันธ์ ตาลรักษา. “การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนขององค์การบริหารส่วนตำบลมะขามส้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานการศึกษาระดับปริญญาตรี ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. วิทยาลัยการปกครองส่วนท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.